

УДК 338.483(477.83)

Іван ВОЛОШИН

Львівський державний університет фізичної культури

ПІЗНАВАЛЬНО-ТУРИСТИЧНІ ОБ'ЄКТИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИЗВОЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НА ЛЬВІВЩИНІ

Богдан (Зеновій) Михайлович Хмельницький (народився 1595 р., імовірно, у Чигирині, помер 27.07.(06.08)1657 р. похований у с. Суботіві, тепер Чигиринського району Черкаської області) – гетьман України з 1648 року, державний діяч, полководець. Освіту здобув у Єзуїтській колегії у Львові, навчався в Києві, у Ярославлі та інших закладах. Окрім української, володів польською, російською мовами, знав також латинську, турецьку, татарську мови. Мав ґрунтовні знання з історії, географії, юриспруденції. З юнацтва був обізнаний з військовою справою.

Зовсім малим вступив до козацького війська. Як козацький старшина брав участь у численних битвах з турками, а в битві під Цецорою (1620 р.) боровся поруч з батьком.

У цій битві Богдан потрапив у турецьку неволю, де пробув 2 роки. У неволі вивчив турецьку та татарську мови. Повернувшись з полону, Богдан Хмельницький вступив до реєстрового козацтва, був учасником повстань 1637–1638 р. Обіймав посаду військового писаря, 1638–1646 р. – чигиринський сотник. Переслідуваний польським урядом, 1647 р. втік на Запорізьку Січ. Очолював визвольну війну українського народу 1648–1654 р. проти Польщі.

Під керівництвом Хмельницького були здобуті перемоги у Жовтоводській битві 1648 р., Корсунській 1648 р., Пилявській 1648 р.

Під час визвольної війни об'єктом військової операції 1648 р. був Львів, який розміщений на перехресті торговельних шляхів. Це місто мало велике значення в економічному житті Польщі і було дуже багате. Після Пилявицького погрому польські начальники, зокрема і Ярема Вишневецький, втекли до Львова та готувалися до оборони. Але звістка про наближення козаків змусила їх покинути місто. Незабаром появились козаки й татари і почалася облога Львова, яка тривала 6 тижнів. Головний

штаб Б. Хмельницького був на Глинянському Тракті. Головний табір козаків був у Лисиничах. Вважають, що Б. Хмельницький не хотів здобувати Львова і віддавати це багате українське місто на руїни своїм диким союзникам. Йому було достатньо контрибуції у 200 тисяч червінців і краму на 500 тисяч. У середині жовтня вирушив з головними своїми силами у напрямку Варшави, але зупинився під Замостям. Чіткого пояснення такого рішення досі немає. Згодом Б. Хмельницький виїхав до Києва.

У 1655 р. Львів вдруге був оточений військами Б. Хмельницького та його союзниками татарами та московитами. Під час другого походу була повністю звільнена територія західноукраїнських земель. Народне повстання охопило всю Галичину, особливо Підкарпаття (керували повстанням Гнат і Семен Височани). Вирішальне значення мала битва під Городком, що розміщений на захід від Львова (жовтень 1655 р.)

Місця розташування військ у 1655 р.: табір Б. Хмельницького розташовувався на землях західніше Собору Святого Юра. Українські полки займали Галицьке передмістя, московські полки розміщувалися в межах Краківського передмістя.

Батько Михайло Хмельницький на початку XVII ст. жив у Жовкві, що на Львівщині, як службовець при дворі коронного гетьмана Станіслава Жолкевського, пізніше перейшов на службу до Яна Даниловича – власника Олеська. Згодом М. Хмельницький переселився до Чигирина. Дослужився до чигиринського підстарости, періодично був управителем замку, очолював суд, командував військом. Став заможним і придбав собі хутір у Суботіві. Був у тісних стосунках з козаками, одружився з козачкою. Став сотником Запорізького війська. У 1620 році М. Хмельницький взяв участь у поході гетьмана Жолкевського на Молдавію. У битві під Цецорою (1620 р.) батько М. Хмельницький загинув.

Високий замок (висота над рівнем моря 413 м) – цитадель і пункт спостереження в системі оборони Львова. Гора завширшки 15–20 м і завдовжки близько 200 м. Вимурувані стіни з місцевого каменю вапняку з круговими баштами утворювали прямокутник. Найвища північно-східна башта правила за дозору. Замок складався із західного двору, призначеного для зберігання боєприпасів та провіанту, малої східної цитаделі з криницею та будинку для гарнізону. Дослідники вважають його князівським палацом. У XIV–XVI ст. стіни замку витримали кілька облог. Лише під час народно-визвольної війни українського народу у 1648 р. у битві

за Високий замок, яка відбулася 4–16 квітня 1648 року загин Максима Кривоноса, що був у складі армії Богдана Хмельницького, яка тримала в облозі Львів, оволодів Високим замком. Наприкінці XVIII ст. Високий замок втрачає військове значення, і його поступово розбирають.

На Високому замку на честь битви й перемоги українських козаків і селянських загонів під командуванням М. Кривоноса над польськими військами 4–16 квітня 1648 року встановлений пам'ятний камінь.

Підкова Іван, він же Серняга (помер 16.06.1578 р.) – запорізький гетьман і молдавський воєвода. За допомогою козаків розпочав у 1577 році боротьбу проти турецького ставленника П. Мірчина. Визволив Ясси 31.11.1577 року, після чого його проголосили господарем. У 1578 р. турки та молдавські бояри почали наступ на Молдову. Підкова Іван відступив на Україну. За велику силу (розгинав руками підкови) на Січі був прозваний Підковою.

На запрошення молдавських бояр І. Підкова за допомогою військової ради, Запорізької Січі та молдавських повстанців був проголошений господарем Молдови.

Роздратований походами І. Підкови, турецький султан послав на Дунай велике турецьке військо, погрожував війною Польщі за те, що її підданці нападають на підвладні султанові землі.

Король Стефан Баторій прислав до Підкови гінця, щоб той негайно вийшов з Молдови в Україну. Зважаючи на погрози турецького султана та Польщі, І. Підкова відступив на Україну. Король С. Баторій викликав І. Підкову до себе. Підкова повірив ласкавому запрошенню, прибув до Львова. Його схопили і у присутності султанського посланця у 1578 р. покарали на смерть. Пам'ятник Івану Підкові, козацькому гетьманові та молдовському господарю, знаходиться у центрі Львова, на площі Івана Підкови.

Кульчиці – батьківщина трьох гетьманів Петра Сагайдачного, Івана Сулими, Марка Жмайла-Кульчицького.

Марко Жмайло-Кульчицький – гетьман реєстрового козацтва (1625 р.), керівник селянсько-козацького повстання 1625 року. За одним із джерел, рід Жмайло походить із села Кульчиці (тепер село в Самбірському районі Львівської області). Відомо, що до обрання його гетьманом, Жмайло брав участь у Хотинській битві 1621 року. У листопаді 1625 р. старшина реєстрованого козацтва позбавила його гетьманства. Брав

участь у битві біля Куруківського озера (сучасне місце Кременчука). Козацька старшина обрала гетьманом Михайла Дорошенка, який уклав із командуванням Речі Посполитої Куруківський договір 1625 року.

Іван Михайлович Сулима – гетьман нереєстрових запорізьких козаків 1628–1635 р. За місцевими джерелами, родина Івана Сулими походить із села Кульчиці, за іншими – він народився в с. Рогощах (нині Чернігівського району). Через конфлікт із магнатами подався на Запоріжжя. Особливо вабило його море, морські походи. В одному із походів у бою з османською ескадрою у чайку Сулими вцілили османські гармати. Османські моряки повитягали козаків з води і тут же прикували до весел своєї військової галери. Іванові Сулимі через 15 років дивом вдалось звільнитися з кайданів та визволити своїх побратимів з неволі. Колишні бранці захопили бойову галеру разом з її екіпажем (300 яничарів). Сулима наказав гребти до берегів Італії. В Італії вишикували на пристані 300 відбірних яничарів, закутих у кайдани. Чутка про цей подвиг дійшла до Папи Римського Павла V Боргеа, який бажав особисто подивитися на відважного командира галери. За визначні походи в Крим і Османську Імперію проти татар і османів, Іван Сулима заслужив найвищу в Європі папську золоту медаль. У походах проти Османської Імперії на чолі козацького (не реєстрованого війська) зруйнував польську фортецю Кодак. Івана Сулиму по-зрадницьки схопили старшини реєстрованих козаків, за рішенням сейму гетьмана та декілька його подвижників стратили на центральній площі у Варшаві.

Крехівський монастир святого Миколая Отців Василян – монастир ЧСВВ УГКЦ у селі Крехів на Львівщині. Заснований як православний у 1612 році. Монастирський ансамбль – пам'ятка архітектури національного значення XVII–XVIII століть.

Засновниками Крехівського монастиря вважаються ченці Києво-Печерської Лаври Йоїл (1638) та Сильвестр. Вони у 1590 роках поселились у вирубаній у скелі печері. З часом ченців стало більше і вони неподалік від печери збудували церкву св. Петра і Павла, пізніше церкву Преображення і Троїцьку церкву та келії монахів. З 1660-х років монастир був оточений фортечними мурами, які врятували багатьох людей під час татарських нападів. У 1721 р. Крехівський монастир став греко-католицьким.

Крехівський монастир святого Миколая Отців Василян свого часу відвідували українські гетьмани Богдан Хмельницький, Петро Доро-

шенко та Іван Мазепа, який захищав монастир під час облоги 1672 року. Іван Мазепа гетьманував з 1687 до 1709 року.

Визвольна війна Богдана Хмельницького 1648–1655 рр. на Львівщині залишила багато пам'ятних місць, які необхідно відзначити пам'ятними знаками, відкрити музей Б. Хмельницького, встановити пам'ятники видатним військовим діячам, що розширить туристичні маршрути місцями бойової слави 1648–1655 рр.

Військові події під час визвольної війни 1648–1655 років під керівництвом видатного політичного діяча, військового полководця Богдана Хмельницького, подвійна облога Львова, участь різних військових угруповань українських козацьких об'єднань, татарських військових частин, участь повстанських груп (керівники повстання Гнат і Семен Височани) створили низку історичних пам'ятних місць, які в майбутньому можуть бути об'єднані у туристично-військове кільце. Для обладнання важливих місць воєнних подій під час облог Львова необхідно провести додаткові дослідження, розробити текстову інформацію, встановити пам'ятні знаки, створити музеї з детальною інформацією про народно-визвольні дії Б. Хмельницького на західних землях.

Список використаних джерел

1. Апанович О. Розповіді про Запорізьких козаків / Апанович Олена. – Київ : Дніпро, 1991. – 335 с.
2. Антонович В. Коротка історія Козаччини / В. Антонович. – Коломия, 1912. – 157 с.
3. Аркас М. Історія України Русі з малюнками. / Микола Аркас. – 2-ге вид. – 1912. – 424 с.
4. Грушевський М. Історія України / Михайло Грушевський. – Київ-Львів, 1913. – 524 с.
5. Крип'якевич І. П. Богдан Хмельницький / І. П. Крип'якевич. – Львів : Світ, 1990. – 408 с.
6. Лотоцький А. Історія України / А. Лотоцький. – Львів : Фенікс, 1990. – 230 с.
7. Львів. Комплексний атлас / за ред. Олега Шабля. – Львів : ДНВП Картографія, 2012. – 192 с.
8. Навчально-краєзнавчий атлас Львівської області. – Львів : Видав. ЛДУ. ім. І. Франка 1999. – 25 с.
9. Субтельний Орест. Україна, Історія / Орест Субтельний; пер. з англ. ; ред. Ю. Г. Медюк. – Toronto : University of Toronto Press, 1888. – 510 с.
10. Українська радянська енциклопедія. – Київ, 1985. – Т. 12. – 154 с.